

- підвищення курсу долара США (з початку квітня) по відношенню до валюти основних країн-експортерів.

Висновки. Виробництво цукру є привабливою галуззю з точки зору довгострокової перспективи. На світовому ринку, як відомо, існує дефіцит продовольства. В першу чергу зерна (що надалі може позначитися на виробництві м'яса і молока), а також цукру. Виробництво солодкого продукту з цукрового буряку зараз є менш конкурентоздатним, чим з цукрової тростини. Посіви

під цукровими буряками вимагають набагато більших затрат, тому багато країн стали вирощувати її значно менше. Проте площі, які задіяні під вирощування тростини, обмежені і експлуатуються майже на межі. Тому надалі нарощувати виробництво цієї культури буде проблематично. А ось світовий попит на цукор найближчими роками прогнозується високий, а значить, ціни на цей продукт безпосередньо залежатимуть від можливості відродження у світовому масштабі виробництва цукру з цукрового буряку.

Список використаної літератури:

1. Мельник Т.М. Міжнародна торгівля товарами в умовах посилення глобалізаційної конкуренції: / Т.М. Мельник – К.: КНТЕУ, 2007. – 396 с.
2. fao.org.ua
3. Мазур Є. Солодкий біль / Є. Мазур // Агробізнес сьогодні. - 2008. - № 13-14. - С. 18-21.
4. www.apk-inform.com.
5. Пиркін В. І. Бурякоцукрове виробництво в умовах кризи / В.І. Пиркін В // Цукрові буряки. –2009. № 3. – С. 4-6.
6. www.sugarbeet.gov.ua/

В статтє обобщены основные тенденции, изменения и прогнозы развития мирового рынка сахара. Рассмотрены и проанализированы наибольшие мировые производители сахара. Освещен прогноз мирового производства и мирового экспорта сахара в 2011/2012 маркетинговом году. Проанализированы цены на сахар-сырец и сахар белый, выявлены факторы, влияющие на мировые цены на сахар.

The major trends, developments and forecasts for the world sugar market are summarized in the article. The world's largest sugar producers are considered and analyzed. The world production and world exports of sugar in 2011/12 marketing year are prediction. The prices of raw sugar and sugar-white are analyzed, their impact on world prices for sugar is found.

Дата надходження до редакції: 16.03.2012 р.

УДК 371.315:378.115

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ВУЗІ

Н. М. Пономаренко, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

Удосконалення навчального процесу при викладанні економічних дисциплін в вузі. В статті розглядаються питання удосконалення навчального процесу при викладанні економічних дисциплін в вузі, визначаються інноваційні підходи до його організації.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна сьогодні бере курс на нову якість соціально-економічного розвитку, який передбачає здійснення глибоких кардинальних змін в вирішальній сфері людської діяльності – економіці. Їх суттєвість полягає в проведенні радикальних економічних реформ, що забезпечують формування ефективних ринкових відносин. Але хід реформ, які здійснюються останнім часом показав, що багатьом господарникам і спеціалістам не вистачає якісно нових економічних знань. Вирішити цю проблему, насамперед пов'язану з успіхом економічного реформування, в першу чергу, і головним чином, покликана добре організована система економічної освіти. В зв'язку з цим важливе значення має формування і функціону-

вання системи економічної освіти, яка дозволяє здійснити якісно новий підхід не тільки до підготовки кадрів високої кваліфікації в сфері економіки і управління, але і перепідготовки кадрів та підвищення кваліфікації спеціалістів, а також економічної освіти всіх верств населення. Важливу роль при цьому може відігравати удосконалення організації учбового процесу при викладанні економічних дисциплін в аграрних університетах на основі впровадження інноваційних технологій і активних методів навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблеми удосконалення навчального процесу при викладанні економічних дисциплін пригортає увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених та практикуючих викладачів. Цим питанням при-

свячені праці таких дослідників, як Н.М. Чухрай, І.М. Фомина, Н.М. Кузнецова, Л.Ю. Гаврилович, Н.П. Дерябина, І.Я. Лернер, М.Н. Снаткіна, І.В. Гревцова, Т.Н. Скринцова та ін.

Певний внесок у розвиток економічної освіти в Україні зробили такі вчені, як В. Семиноженко, З.І. Тимошенко, Е.В. Астахова, Л.І. Романкова, Н. Белуха, Ю. Богомолов, Е. Бойко, І. Герасімова, В. Приходько, О. Величко та ін.

Слід відмітити, що кожний з зазначених вище авторів вніс свій вклад в методологію організації вищої економічної освіти в тому чи іншому окремому аспекті, але з огляду на важливість цих проблем теоретичні, а особливо практичні питання удосконалення навчального процесу викладання економічних дисциплін в вузах залишаються і надалі актуальними.

Формування цілей дослідження. Метою статті є розгляд інноваційних технологій і активних методів викладання економічних дисциплін в вузі, які сприяють удосконаленню організації навчального процесу, спрямовують останній на підготовку професійних кадрів нової формації, що більш відповідає вимогам ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основна цільова установка при вдосконаленні навчального процесу з економічних дисциплін - перехід до інтегрованого навчання в контексті предмету, що вивчається, тобто замість вивчення основних тем, завдані, і окремих питань - перенесення центру уваги з пошуків правильних відповідей на розвиток уміння вирішувати проблеми. Заміна пасивного навчання активним, при якому студент є думуючим учасником навчання; заміна контролю за навчальним процесом викладача - контролем самих студентів. Контроль виконується за принципом - «мета навчального процесу - ступінь досягнення цілей студентом, що навчається», а не «завдання - ступінь виконання завдань студентам, що навчається».

При удосконаленні організації навчального процесу вивчення економічних дисциплін доцільним є використання бізнес-освіти, яка від традиційної відрізняється тим, що вона направлена на навчання чому-небудь, а не чого-небудь. Бізнес-навчання базується на постановці правильних питань, відповідями на які є реальні дії.

Основним результатом виступає факт появи здібності до змін; головне завдання – підготовка спеціалістів, які здатні не стандартно, гнучко і своєчасно реагувати на зміни, що мають місце в світі.

Важлива особливість бізнес-освіти - сумісне вирішення чужих проблем. Студент, який вчиться на чужому досвіді, розвивається за рахунок цього досвіду. Навчання дією - це навчання тому, чого не знає ніхто.

Організація навчального процесу на основі бізнес-освіти добре поєднується з технологіями навчання, які називають «діяльнісними» [1]. Така

технологія включає аналіз виробничих ситуацій, вирішення ситуаційних завдань, ділові ігри, моделювання професійної діяльності в учбовому процесі, контекстне навчання, організацію професійно орієнтованої навчально-дослідницької роботи. Важливими елементами цієї технології стають: «кейси», конференції, дискусії, учбові тренінги, творчі твори, есе, бінарні заняття, змагання, конкурси, екскурсії.

Діяльність студентської групи при такій технології охоплює наступні стадії:

- з'ясування змісту/значень понять і термінів;
- визначення проблеми;
- аналіз проблеми і її наслідків (тобто розбиття її на складові елементи і завдання);
- ранжування по важливості виділених елементів і встановлення зв'язків між ними; формування завдання;
- пошук додаткової інформації; звіт перед групою про обраний метод вирішення проблеми і його обговорення.

Практика показує, що «діялісна» технологія навчання дозволяє значно підвищити результативність навчального процесу. Так, при використанні групових форм роботи засвоєність матеріалу може скласти до 90%, застосуванні дискусій - до 75%, тоді як при традиційних лекціях - 5%, при роботі з підручником - 15% [2]. Важливого значення для ефективної організації навчального процесу набувають методи активізації занять, такі як «мозковий штурм», підгрупи «швидкого обговорення», «демонстрація трудового досвіду», «постановка експерименту» і дебати та ін.

У сучасних умовах, коли навколишнє середовище схильне до швидких змін, нової актуальності набувають проблемні лекції. Для таких лекцій необхідний чітко продуманий сценарій, заснований на аналізі і відборі ключового матеріалу, виборі основних проблем і трансформації їх в проблемні ситуації. У сценарії обдумуються логіка і методика вирішення кожної проблеми (проблема вирішується групою з 4-6 чоловік). Напрацювання сценарію проблемної лекції починається з відбору проблемних питань, кожне з яких містить в собі діалектичне протиріччя і вимагає для вирішення не відтворення знань, а роздумів, порівнянь, пошуку нових знань, або використання отриманих раніше.

Сценарій проблемної лекції включає в себе:

- аналіз і відбір основного матеріалу – побудови «логічного кістяка»;
- вибір основних проблем, їх трансформація в проблемні ситуації (3-4);
- комплектування матеріалу в цілісну систему;
- програвання лекції;
- корегування і завершальна підготовка змісту і методики;
- викладання лекційного матеріалу.

Проблемні лекції формують комунікаційні вміння студентів, при цьому рішення проблем

стає ключовою компетенцією студентів, яка підвищує рівень їх конкурентоздатності.

Доцільно також впровадження в навчальний процес компетентного підходу і «системи навчальних асистентів» [3]. Остання формується з числа студентів старших курсів бакалаврата і магістратури, які таким чином отримують досвід ви-

кладацької діяльності. Відбір студентів проводиться на внутрішньому конкурсі.

Схема включення в навчальний процес сучасних технік, технологій і методів навчання показана на рис. 1.

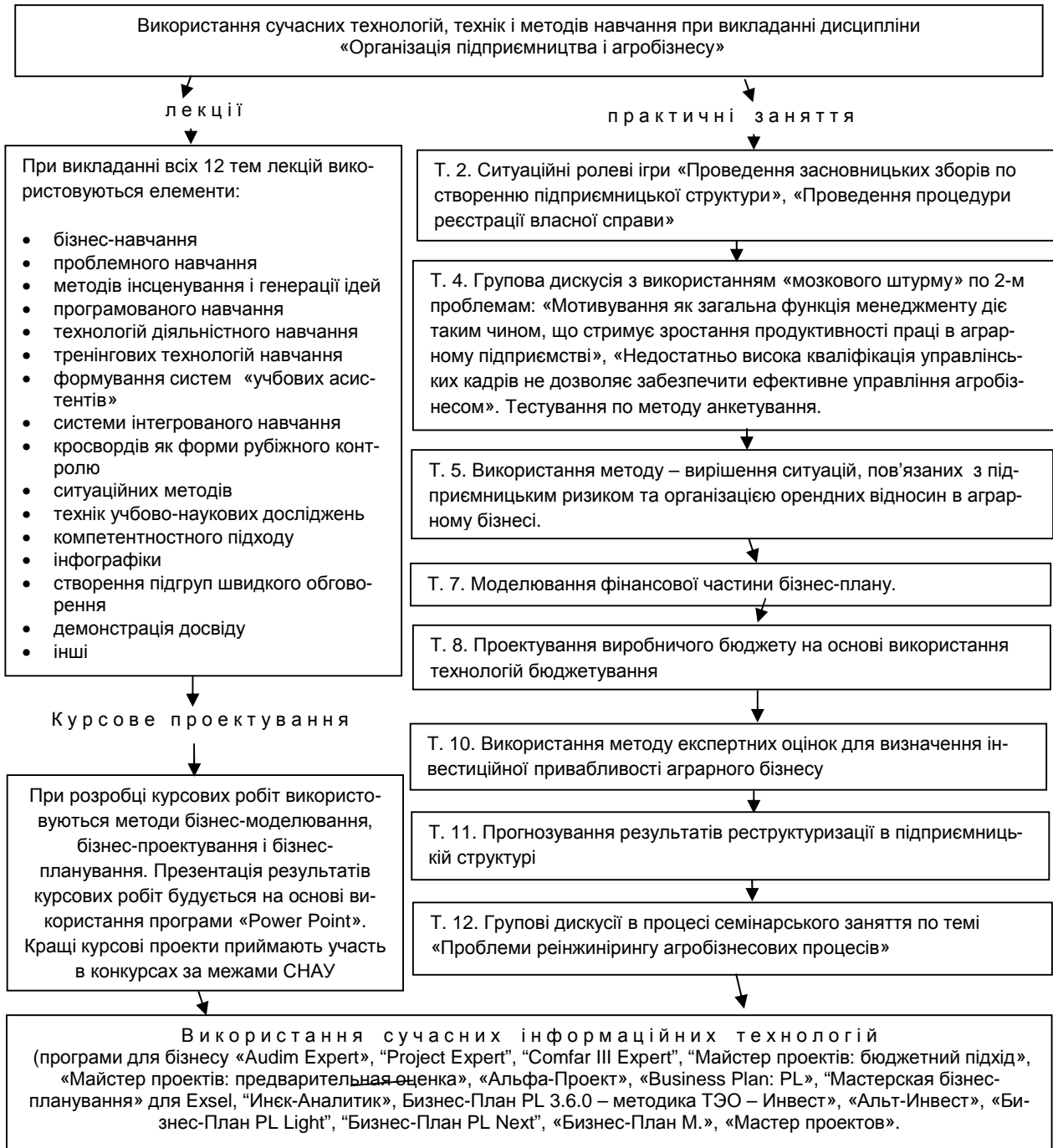

Рис. 1. Сучасні технології, техніки і методи навчання

Необхідне укрупнення і посилення дисциплін економічного циклу, які включаються в навчальний план по вибору. Можливо це буде декілька дисциплін так званого «жорсткого ядра», кожна з яких вивчається не менше року. Можливо такі дисципліни складатимуться з модулів, що чита-

ються різними кафедрами.

Безперечно необхідне активне впровадження в навчальний процес при вивченні економічних дисциплін інформаційно-комп'ютерних технологій. Наприклад, ми рекомендуємо студентам при вивченні дисципліни «Організація агробізнесу

і підприємництва» використання таких програм і програмних продуктів: електронні таблиці Excel, «Audim Expert», "Project Expert", "Comfar III Expert", «Майстер проектів: бюджетний підхід», «Майстер проектів: предварительная оценка», «Альфа-Проект», «Business Plan: PL», "Мастерская бизнес-планирования» для Excel, "Инек-Аналитик», Бизнес-План PL 3.6.0 - методика ТЭО - Инвест», «Альт-Инвест», «Бизнес-План PL Light", "Бизнес- План PL Next", «Бизнес-План М.», «Мастер проектов».

Інноваційні технології навчання і використання активних методів навчання потребують забезпечення навчального процесу таким методичним інструментарієм і техніками навчання, як електронні посібники, комп'ютерні презентації, інтерактивні дошки, програми тестування, інформаційно-пошукові системи, електронно-навчальні технології, ролеві і організаційні заняття, «бліц-контрольні», навчальні тренажери тощо.

Висновки. Узагальнення результатів дослідження, окремі положення якого викладені в статті дозволяє зробити такі висновки:

- основне завдання удосконалення навчального процесу викладання економічних дис-

циплін пов'язане з формуванням спеціалістів, які здатні вирішувати проблеми, вміють гнучко і своєчасно реагувати на зміни, не стандартно мислять і мають творчі креативні навички;

- удосконалення навчального процесу з економічних дисциплін потребує впровадження нових технологій навчання, таких як бізнес-освіта, діяльнісна технологія, компетентнісна технологія, проблемне навчання, програмоване навчання, інтерактивне навчання тощо;
- до числа методів, які активують навчальний процес економічних дисциплін і формують його інноваційну спрямованість можна віднести: кейси, конференції, дискусії, твори і есе, бінарні заняття, змагання і конкурси, «мозковий штурм», підгрупи швидкого обговорення, постановка експерименту, дебати та ін.;
- удосконалення навчального процесу економічних дисциплін повинно ґрунтуватись на інформаційно-комп'ютерних технологіях і впровадженні нових технік і методичного інструментарію проведення занять.

Список використаної літератури:

1. Астахова Е.В. Кадровый корпус высшей школы Украины: метаморфозы развития: Монография / Астахова Е.В. – Х.: изд-во НУА, 2006. – 188 с.
2. Галуких Б.А. Может ли Болонский процесс стимулировать повышение качества и эффективности образования в российском вузе / Галуких Б.А. Экономика образования. – 2007. №6. – с.4-15.
3. Томаков М.В. Интегративный подход к выбору образовательных технологий формирования компетентности / Томаков М.В. Сб. тезисов докладов II Всероссийской научно-методической конференции. Рязань 2011. – с. 45-48.

В статье рассматриваются вопросы совершенствования учебного процесса при преподавании экономических дисциплин в вузе, определяются инновационные подходы к его организации.

Ways to improve academic process while teaching economic disciplines. Ponomarenko, N.M. The article considers ways to improve academic process while teaching economic disciplines at higher education institutions. Innovative approaches to organize this process are defined.

Рецензент: к.е.н., доцент, В. М. Жмайлов
Дата надходження до редакції: 13.03.2012 р.

УДК 330.15 : 93

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

О.В. Захарченко, к.е.н., доцент, Одеська державна академія будівництва та архітектури

В статті розглянуті питання взаємодії людини і природи з історичних часів і дотепер, узагальнено історичний досвід щодо управління біоресурсами і природокористуванням.

Ключові слова: біоресурси, природокористування, управління, удосконалення, розвиток природи, аналіз, людська діяльність.

Вступ. Історично склалося так, що в процесі взаємодії людини і природи людство використовувало природу здебільшого по-хижацькому. Відбувалася вирубка і знищення величезних лісових масивів для створення сільськогосподарських

угідь, велика рогата худоба випасалась неконтрольовано. Внаслідок високого рівня інтенсифікації сільського господарства відбувалося виснаження ґрунтів, засолення зрошувальних земель призвело до деградації величезних площ і зане-